

X624
ҚАІ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
БӘРІМБЕК БЕЙСЕНОВ атындағы
ҚАРАҒАНДЫ ЗАҢ ИНСТИТУТЫ

Азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасы

ОТБАСЫ ҚҰҚЫҒЫ
пәнінен
НЕКЕ – ОТБАСЫ ҚҰҚЫҒЫ БОЙЫНША
атты тақырыпқа дайындалған
ҚОР ДӘРІСІ

Дайындаған: Қарабеков Қ.Ө.

Кафедра отырысында талқыланып, мақұлданды
№ 1 хаттама. « 05 » 09 2006ж.

ҚАРАҒАНДЫ – 2006

ЖОСПАРЫ:

- 1. НЕКЕГЕ ТҰРУ ТӘРТІБІ МЕН ШАРТТАРЫ. БАС БОСТАНДЫҒЫНАН АЙЫРЫЛҒАН НЕМЕСЕ БАС БОСТАНДЫҒЫ ШЕКТЕЛГЕН АДАММЕН НЕКЕГЕ ТҰРУДЫҢ ШАРТТАРЫ МЕН ТӘРТІБІ.**
- 2. НЕКЕНІ ЖАРАМСЫЗ ДЕП ТАЛУ НЕГІЗДЕРІ, ТӘРТІБІ МЕН САЛДАРЫ.**
- 3. НЕКЕНІ ТОҚТАТУ. БАС БОСТАНДЫҒЫНАН АЙЫРУҒА СОТТАЛҒАН АДАММЕН НЕКЕНІ БҰЗУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.**

1. НЕКЕГЕ ТҰРУ ТӘРТІБІ МЕН ШАРТТАРЫ. БАС БОСТАНДЫҒЫНАН АЙЫРЫЛҒАН немесе БАС БОСТАНДЫҒЫ ШЕКТЕЛГЕН АДАММЕН НЕКЕГЕ ТҰРУДЫҢ ШАРТТАРЫ МЕН ТӘРТІБІ

Некенің құқықтық табиғатын түсіндіретін бірнеше құқықтық теориялар бар. Бұл теориялардың барлығын жалпы некені шарт ретінде, қасиетті одақ және ерекше институт ретінде қарастыру бойынша бөлуге болады. Некені шарт ретінде қарастыратын теория Ежелгі Римнен бастау алады.

Рим құқығының кезеңінде некеге тұрудың негізгі түрі жай азаматтық мәміле ретінде болған. Бұндай пікірлер Римде құқықтық реттеуге некелік қарым-қатынастардың белгілі бір топтары ғана тиісті болғанымен байланысты, олардың цивилистикалық, адамгершілік жақтары әділетті түрде құқықтық реттеуден тыс болады.

Одан әрі Канондық нормалар неке институтына құпиялық, қасиеттілік сипат беріп, оның рухани жағын атап өтеді.

Некенің классикалық Канондық түсінігі деп, әйел мен еркектің толық қарым – қатынасын, яғни физикалық, адамгершілік, экономикалық заңдық, діни қарым – қатынастарын айтамыз¹. Отбасы қатынастары діни нормаларымен реттелген кезеңде жоғарыдағы пікірді ақтауға болатын еді, бірақ канондық нормалардың орнына зайырлық тұжырымдардың келуі, жағдайды өзгертіп жіберді. Зайырлылық құқықтың діннен айырмашылығы, оның рухани, этикалық қатынастарды реттей алмайтынында.

¹ Загоровский К.А. Курс семейного права. – Одесса, 1902. – с5.

Некені шартты түрде әр түрлі қарым-қатынастарға бөлуге болады: *рухани, физикалық және материалдық*. Некенің рухани және физикалық элементтері құқықпен реттелмейді, бұнымен барлық қазіргі және төңкеріске дейінгі ғалымдар келіседі. Бірақ некелік одақты қалыптастыратын мұндай қатынастарды бөлу бастапқы кезінен таныла кеткен жоқ.

И.Канттың «Метафизика нравов» деген еңбегінде, неке екі адамның бостандықтары мен қасиеттерін сақтай отырып қосылуы делінген. Сонымен қатар Кант, некені шарт деп қарастыратын көзқараспен келіспеді. Өйткені шарт белгілі бір мақсатқа жеткеннен кейін тоқтатылады, ал неке адамның өмірін қамтиды, тек қана адам қайтыс болған жағдайда ғана тоқтатылады.

Қазіргі қоғамда неке туралы біртұтас ұғым қалыптастыру қиын. Сондықтан құқық, рухани нормаларға негізделе отырып, некелік қатынастардың, біріншіден құқықтық реттеуге болатын, екіншіден, оны қажет ететін бөлігін қамтуы қажет.

Неке концепциясы ерекше институт ретінде ертеден қалыптасқан қатынастарда жақтастары некелік құқықтық қатынастарды шарттардың кейбір элементтері барлығын таниды, бірақ оны шарттық деп қарастырудан бас тартады.

И.А.Загоровскийдің пікірінше, неке шығу тегі бойынша шарттық келісімге келу, бірақ мазмұны мен тоқтатылуы бойынша шарт, табиғатынан бөлек, өйткені некенің мазмұны мен оны бұзу ерлі-зайыптылардың еркінен тыс. Сондықтан неке институтын шарттық құқық емес ерекше институт деп қарастырған жөн¹.

¹ Загоровский И.А. Указ. соч. – с5.

Г.Ф.Шершеневич И.Канттың пікіріне қосылады, яғни ол некелік құқықтық қатынастарды тудыратын заңдық деректі шарт деп таниды да, оның негізінде пайда болатын қатынастарды ерекше институт деп қарастырады.

Қазіргі кезде ғалымдардың көпшілігі неке қию туралы келісімді азаматтық шарт деп танудан бас тартады. Олардың негізгі дәлелдемелері: біріншіден, некеге отырудың мақсаты – некелік қатынастардың пайда болуы ғана емес, сонымен қатар махаббат, құрметке негізделген одақ құру болып табылады. Ал екіншіден, ерлі-зайыптылар неке қия отырып, өздері үшін некелік құқықтық қатынастардың мазмұнын, құқықтар мен міндеттерін анықтай алмайды, өйткені бұлар заңның императивті нормаларымен анықталған және шарттық құқықтық қатынастарға тән емес.

Қазіргі отбасы заңнамасы тек қана тіркелген некеге заңдық мағына береді. Ал тіркелмеген неке ешқандай құқықтық салдар туындатпайды.

Діни ғұрып немесе белгілі бір халықтың дәстүрі бойынша тіркелген некенің құқықтық мәні болмайды. Ал некені діни ғұрып бойынша мемлекеттік тіркеуге дейін немесе кейін қиюға болады.

Некеге тұру тәртібі «Неке және отбасы туралы» Заңының 13-бабымен реттеледі. Неке - некеге тұратын адамдардың тікелей қатысуымен мемлекеттік азаматтық хал актілерін жазу органдарында қиылады. Сонымен қатар некеге тұруға ниет білдірген адамдардың біреуі азаматтық хал актілерін жазу органына келе алмайтын ерекше жағдайларда мұндай адамның тұратын жері

бойынша қиылуы мүмкін. Неке қию кезінде өкіл жіберуге жол берілмейді.

Некені қию некеге тұруға тілек білдірушілер АХАЖ органына арыз берген күннен бастап бір ай мерзім өткен соң жүргізіледі.

Дәлелді себептер болған жағдайда неке қиюды мемлекеттік тіркеу орны бойынша АХАЖ органы бір ай өткенге дейін, сондай – ақ осы мерзімді ұзартуға, бірақ бір айдан аспайтын мерзімге ұзартуға рұқсат етуі мүмкін.

Ерекше мән – жайлар болған кезде (жүктілік, бала тууы, бір тараптың өміріне тікелей қауіп төнуі және басқа ерекше мән-жайлар) неке өтініш берілген күні қиылуы мүмкін.

Некеге тұрудың шарттары – бұл неке тіркелуі тиіс және жарамды деп тануға болатын жағдайлары.

Неке құру шарттары: некеге тұрушылардың өзара келісімі және олардың неке жасына жетуі.

Тиісті Заңның 10-бабы бойынша неке жасы еркектер мен әйелдер үшін он сегіз жас болып белгіленеді.

Дәлелді себептер болған жағдайда мемлекеттік тіркеу орны бойынша АХАЖ органдары неке жасын екі жылдан аспайтын мерзімге төмендетуі мүмкін.

Неке жасын төмендету туралы өтінішті некеге тұруға тілек білдірушілер немесе олардың ата-аналары, не қорғаншылары (қамқоршылары) белгіленген неке жасын төмендету қажеттігін туғызатын себептерді көрсете отырып қозғай алады. Барлық жағдайларда неке жасын төмендетуге тек некеге тұрушылардың келісімімен ғана жол беріледі. Неке жасына толмаған адамдар

арасындағы некеге ата-аналарының не қорғаншыларының келісімімен ғана рұқсат етіледі.

Сонымен қатар «Неке және отбасы туралы» Заңының 11-бабы бойынша мынадай адамдардың арасында неке қиылуға жол берілмейді:

1. біреу болса да басқа тіркелген некеде тұрған адамдардың;
2. тікелей ата-тегі бойынша және өзі тарайтын жақын туыстардың (ата-аналар мен балалардың, атасының, әжесінің және немерелерінің), ата-анасы немесе бір және ата-анасы бөлек әкесі немесе анасы ортақ ағалы-інілер мен апалы-сіңілілердің (аға-қарындастардың);
3. асырап алушылар мен асырап алынғандардың;
4. біреуінің болса да психикалық ауруының немесе ақыл есі кемдігінің салдарынан сот әрекет қабілетсіз деп таныған адамдардың арасында.

Неке қиюды мемлекеттік тіркеу азаматтық хал актілерін мемлекеттік тіркеу үшін белгіленген тәртіппен жүргізіледі. АХАЖ органдарының некені тіркеуден бас тартуына некеге тұруға тілек білдіруші адамдар не олардың біреуі сотқа шағым жасай алады.

Азаматтық хал актілері туралы жалпы ережелер «Неке және отбасы туралы» Заңның 22-тарауында қарастырылған. Ал некені тіркеу осы Заңның 25-тарауда қарастырған. Яғни некесін тіркегісі келетін адамдар арыз берушінің біреуі тұратын жердегі не өздерінің ата-аналары тұратын жердегі АХАЖ органына арыз береді.

Некеге тұратын адамдар:

- 1) жеке басын куәландыратын құжаттарды;

- 2) белгіленген неке жасын кеміту қажет екенін растайтын, осы Заңның 10-бабында аталған құжаттарды;
- 3) бұрынғы некелері туралы мәліметтерді;
- 4) балалары туралы мәліметтерді көрсетуге міндетті.

ҚР Үкіметінің №620 22.05.1999ж қаулысымен бекітілген «ҚР Азаматтық зал актілерін тіркеу тәртібі туралы Ереже» бойынша (ҚР Үкіметінің №140 14.12.05ж қаулысымен өзгетулер мен толықтырулар енгізілген) еңбек пен түзеу мекемелерінде жазасын өтеушілердің некесі осы мекеменің тұрған жері бойынша АХАЖ органдарында «Неке және отбасы туралы» Заңның тіркеу бойынша шарттарын сақтай отырып жүзеге асырылады.

Сотталған адаммен өтініштің тек өзіне қатысты бөлігі ғана толтырылады. Көрсетілген мәліметтердің дұрыстығы және оның қолы еңбек пен түзеу мекемесінің бастығымен тексеріледі және куәландырылады.

Егер сотталған адаммен некеге отырушы өтініш беруде өзі қатыса алмаса, онда поштамен жіберуге болады, бірақ өтініштің бланкісіндегі ол туралы мәліметтер оның тұрғылықты жері бойынша АХАЖ органдарымен тексерілуге және куәландырылуға тиіс.

Сотталған адаммен некені тіркеу некеге қатысушылардың, АХАЖ органдарымен келісе отырып еңбек пен түзеу мекемесінің әкімшілігінің қатысуымен жүргізіледі.

Сотқа дейінгі кесу шарасы ретінде қамауға алынған тұлғалармен некені тіркеу АХАЖ органдарымен тергеу изоляторында жүзеге асырылады.

2. НЕКЕНІ ЖАРАМСЫЗ ДЕП ТАНУ НЕГІЗДЕРІ ТӘРТІБІ МЕН САЛДАРЫ

Некені *жарамсыз деп тану* дегеніміз некенің және оның тіркелген сәттен туындаған құқықтық салдарының күшін жою.

Некені жарамсыз деп танудың негіздері

Неке, некеге тұру шарттары болмаған жағдайда *жарамсыз деп* танылады, яғни ерлі-зайыптылардың ерікті келісімдері және олар неке жасына толған болуы керек. Некені тіркеуге бөгеттердің болуы да оны жарамсыз деп тануға негіз болып табылады. Сонымен қатар мынадай жағдайларда некені *жарамсыз деп тануға* болады:

- 1) егер некеге тұрушылардың біреуі сол сәтте некеде тұрған болса;
- 2) егер олардың арасында заңмен тиым салынған дәрежедегі туыстық болатын болса;
- 3) асырап алушылар мен асырап алынғандардың арасындағы неке;
- 4) әрекет қабілетсіз деп танылған адамдармен тіркелген неке.

Сонымен бірге ерлі-зайыптылардың бір-бірінен оларда ВИЧ – инфекциясының немесе жұқпалы тері ауруларының бар екендігін жасырулары да некені жарамсыз деп тануға негіз болып табылады. Отбасын құруды көздемейтін неке де, яғни жалған неке жарамсыз деп танылады.

Некені жарамсыз деп тану отбасы заңнамасын бұзғаны үшін санкция болып табылады. Ерлі-зайыптылардың екеуі де немесе олардың бірі кінәлі әрекет жасаған жағдайларда некені жарамсыз деп тануды – жауапкершілік шарасы ретінде қарастыруға болады. Бірақ ерлі-зайыптылардың кінәлі болмайтын кездері де болады. Мысалы, ерлі-зайыптылардың бірі зайыбының қайтыс болуына байланысты неке жарамсыз деп санаса, бірақ зайыбы тірі болса, сонымен қатар некеге тұрушылар өздерінің арасындағы жақын туыстықты білмеген болса. Бұндай жағдайларда екі жақтың кінәсіз болғанына қарамастан неке *жарамсыз* деп танылады.

Некені *жарамсыз* деп танудың кері күші болады, яғни, неке тіркелген сәттен жарамсыз деп танылады. Некені жарамсыз деп тану өзінің құқықтық табиғаты бойынша даулы мәмілені жарамсыз деп тануға ұқсас. Даулы мәміле жасағанда да, некені жарамсыз деп таныған жағдайда да құқықтық қатынастар сотпен шешім шығарылғанға дейін қалыптасады. Бұл сәтке дейін некенің жарамдылық презумпциясы әрекет етеді. М.В.Антокольскаяның пікірі бойынша некені жарамсыз деп жариялау даулы мәмілені жарамсыз деп танудың шарттарының бірі¹. Бірақ отбасылық-құқықтық әдебиеттерде қалыптасқан басым көзқарастарға сәйкес неке – шарт болып табылмайды, ал некені жарамсыз деп тану туралы нормалар қолданылмайды. Некені жарамсыз деп тануда Азаматтық кодекстің нормалары емес «Неке және отбасы туралы» Заңның 5-тарауы қолданылады. Бірақ мәмілелерді жарамсыз деп танудың барлық негіздерін неке қатысты да қолдануға болады.

¹ М.В.Антокольская, Семейное право, Учебник – М.; Юристъ, 1996г. стр. 126.

Сонымен қатар неке заңнамасында некені жарамсыз деп танудың арнайы негіздері де анықталған, яғни жақын туыстықтың болуы, басқа бұзылмаған некеде тұруы және т.б., ал бұлар азаматтық заңнамада көрсетілмеген. Сондықтан мәмілелерді жарамсыз деп тану туралы азаматтық заңнаманы және некені жарамсыз деп тану туралы неке заңнамасын, жалпы және арнайы заңнаманың өзара байланысы ретінде қарастыруға болады.

Некені жарамсыз деп тану үшін некеге тұрушылардың еріктерінің маңызы өте зор. Неке заңнамасындағы барлық ерік кемшіліктері, азаматтық заңдылықта даулы мәмілелердің жекелеген құрамдарын қалыптастырады және некеге тұруға ерікті келісімнің болмауы ретінде қарастырылады.

Ерікті келісімнің болмауы – күштеу, қорқыту, жаңылыстыру жағдайларында және өзінің әрекеттерінің мағынасын түсіне алмайтын немесе онымен басшылық ете алмайтын жағдайларда болуы мүмкін.

Некеге отыруға ерікті келісімнің болмауының бар жағдайларында некені жарамсыз деп тану бастамасы, ерлі-зайыптылардың келісім беруге құқығы бұзылған жағына беріледі. Ерлі-зайыптылардың біреуінің неке жасына толмауы, яғни неке жасы кәмелетке толмаған ерлі-зайыптылар үшін заңмен көрсетілген тәртіпте төмендетілмеген жағдайларда, некені жарамсыз деп тануға негіз болып табылады.

Кәмелетке томағандармен тіркелген некені жарамсыз деп тану, талап ету кезінде кәмелетке толмаған зайыбының жасы келді ме, жоқ па соған байланысты ажыратылады.

«Неке және отбасы туралы» Заңының 25-бабы бойынша некені жарамсыз деп тануды талап етуге құқығы бар адамдар:

- 1) егер неке жасына толмаған адаммен неке қиылса (осы Заңының 10-бабы), кәмелетке толмаған жұбайы, оның ата-анасы, оларды ауыстыратын адамдар; қорғаншы және қамқоршы орган немесе прокурор құқылы;
- 2) егер некеге тұруға ерлі-зайыптылардың бірінің ерікті келісімі болмаған жағдайда мәжбүр ету, алдау, қателесу немесе өзінің жай-күйінің салдарынан некеге тұруды мемлекеттік тіркеу кезінде өзінің әрекеттерінің маңызын түсінбей және өзін-өзі билей алмауы себепті неке қиылған болса, некеге тұру арқылы құқығы бұзылған жұбай, сондай-ақ прокурор;
- 3) некені қиюға кедергі келтіретін, мән-жайлардың бар екенін білмеген жұбай, әрекетке қабілетсіз деп танылған жұбайдың қорғаншысы, оның алдындағы бұзылмаған неке бойынша жұбайы, осы Заңның 11-бабының талаптарын бұза отырып қиылған неке арқылы құқықтары бұзылған басқа да адамдар, сондай-ақ қорғаншы және қамқоршы орган мен прокурор;
- 4) жалған некеге тұру жағдайында прокурор, сондай – ақ некенің жалғандығы туралы білмеген жұбайы;
- 5) осы Заңының 24-бабының 3-тармағында аталған мән-жайлар болған кезде құқығы бұзылған жұбай құқылы.

Неке жасына толмаған адаммен, сондай-ақ сот әрекетке қабілетсіз деп таныған адаммен қиылған некені *жарамсыз* деп

тану туралы істі қарау кезінде іске қатысуға қорғаншы және қамқоршы орган тартылады.

Некені *жарамсыз* деп танудан белгілі бір салдар туындайды. «Неке және отбасы туралы» Заңның 27-бабы бойынша некесі *жарамсыз* деп танылған адамдар бірлесіп сатып алған мүліктің құқықтық режимі ҚР Азаматтық Кодексінің үлестік меншік туралы ережелерімен реттеледі.

Ерлі-зайыптылар жасасқан неке шарты (осы Заңның 28-40-баптары) *жарамсыз* деп танылады.

Некені *жарамсыз* деп тану туралы шешім шығарған кезде сот некені *жарамсыз* деп тану үшін негізгі алынған мән-жайлардан некеге тұру кезінде бейхабар болған жұбайдың (адал ниетті жұбай) екінші жұбайдан осы Заңның 134, 135 – баптарында белгіленген ережелерді қолдануға, сондай-ақ неке шартын толық немесе ішінара жарамды деп тануға құқылы.

Адал ниетті жұбай азаматтық заңдарда көзделген ережелер бойынша өзіне келтірілген материалдық және моральдық зиянды өтеуді талап етуге құқылы. Сонымен бір адал ниетті жұбай некені *жарамсыз* деп таныған кезде өзі неке қиады мемлекеттік тіркеу кезінде тандаған тегін сақтап қалуға құқылы.

3. НЕКЕНІ ТОҚТАТУ. БАС БОСТАНДЫҒЫНАН АЙЫРУҒА СОТТАЛҒАН АДАММЕН НЕКЕНІ БҰЗУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Некені тоқтатудың некені *жарамсыз* деп танудан айырмашылығы; ажырасу кезінде неке кері уақытқа тоқтатылады, ал некені *жарамсыз* деп танудың кері күші болады және некенің құқықтық салдарын оның тіркелген сәтінен бастап тоқтатады.

Ерлі-зайыптылардың ажырасуы туралы түсінік тарихтың әрбір кезеңінде өзгеріп отырған.

Егер ежелгі Римде ажырасу азаматтық мәміле болып саналса, ортағасырлық Еуропада ажырасуға тыйым салынған және тек шіркеудің шешімі бойынша ғана жол берілген.

Жаңа заңнамадағы ажырасуға талдау жасай отырып, некені тоқтатуға ерлі-зайыптылардың өзара келісімі қажет болып табылады деуге болады. Некелік қатынастардың негізіндегі шарт жатқандықтан, оның қай уақытта болмасын тараптардың өзара келісімі арқылы тоқтатуға болатынын жоққа шығармау керек. Осыған орай ерлі-зайыптылардың екеуі де ажырасқысы келетін болса, мемлекеттік органдар олардың некені тоқтату туралы келісімдерін тіркеуге тиіс.

АХАЖ органдарында некені бұзу

Азаматтық хал актілерін жазу органдарынды некені бұзу кәмелетке толмаған ортақ балалары жоқ және бір-біріне мүліктік

және өзге де талаптар қоймайтын ерлі-зайыптылардың некені бұзуға өзара келісуі жағдайында жүргізіледі.

«Неке және отбасы туралы» Заңның 16-бабының 2-тармағы бойынша ерлі-зайыптыларға ортақ кәмелетке толмаған балаларының болуына қарамастан, ерлі-зайыптылардың біреуінің өтініші бойынша, егер ерлі-зайыптылардың екіншісін:

- 1) сот хабар-ошарсыз кеткен деп таныса;
- 2) сот әрекетке қабілетсіз деп таныса;
- 3) қылмыс жасағаны үшін кемінде үш жыл мерзімге бас бостандығынан айыруға сотталса, неке азаматтық хал актілерін жазу органдарында бұзылады.

Некенің бұзылуын мемлекеттік тіркеуді азаматтық хал актілерін жазу органы азаматтық зал актілерін мемлекеттік тіркеу үшін белгіленген тәртіппен жүргізіледі.

Сот қайтыс болды деп жариялаған немесе сот хабар-ошарсыз кеткен деп таныған жұбайы келген және тиісті сот шешімі күшін жойған жағдайда некені ерлі-зайыптылардың бірлескен өтініші бойынша азаматтық хал актілерін жазу органы қалпына келтірілуі мүмкін. Егер жұбайлардың екіншісі жаңа некеге отырса, некені қалпына келтіруге болмайды. Ал неке қию кезінде тараптарға (немесе тараптардың біреуіне) қайтыс болды немесе хабар-ошарсыз кетті деп танылған жұбайы тірі екені белгілі болса бұл ереже қолданылмайды.

Некені сот тәртібімен бұзу

Ерлі-зайыптылардың ортақ кәмелетке толмаған балалары болған жағдайда, сонымен қатар ерлі-зайыптылардың біреуінің

ажырауға келісімі болмаған жағдайларда неке сот тәртібімен бұзылады. Бұл екі жағдайдың арасында маңызды айырмашылықтар бар.

Некені ерлі-зайыптылардың өзара келісімі бойынша бұзу кезінде, яғни, ортақ кәмелетке толмаған балалары бар, сот АХАЖ органдарының ролін атқарады.

«Неке және отбасы туралы» Заңның 18-бабы бойынша неке мынандай жағдайларда сот тәртібімен бұзылады:

- 1) ерлі-зайыптыларда кәмелетке толмаған ортақ балаларының болуы;
- 2) ерлі-зайыптылардың біреуінің некені бұзуға келісімі болмаған кезде;
- 3) егер ерлі-зайыптылардың біреуі өзінің қарсылығы болмауына қарамастан, некені бұзудан өз әрекеттері не әрекетсіздігі арқылы жалтарса;
- 4) ерлі-зайыптылардың бір-біріне мүліктік талаптары болған жағдайларда.

Егер сот ерлі-зайыптылардың одан әрі бірлесіп өмір сүруі және отбасын сақтауы мүмкін еместігін анықтаса, неке сот тәртібімен бұзылады. Әрине бұл ерлі-зайыптылардың біреуінің некені бұзуға келісімі болмаған жағдайға байланысты айтылған жайт. Сонымен қатар Заң бойынша ерлі-зайыптылардың біреуінің некені бұзуға келісімі болмаған жағдайда, сот ерлі-зайыптыларды татуластыруға шаралар қолдануға және ерлі-зайыптыларға татуласу үшін үш ай көлемінде мерзім тағайындай отырып, істі қарауды кейінге қалдыруға құқылы.

Егер ерлі-зайыптыларды татуластыру жөніндегі шаралар нәтижесіз болып шықса және ерлі-зайыптылар (олардың біреуі) некені бұзуды талап етсе, неке бұзылады.

Кәмелетке толмаған ортақ балалары бар ерлі-зайыптылардың, сондай-ақ «Неке және отбасы туралы» Заңның 18 - бабының 3-тармақшасында аталған ерлі-зайыптылардың некені бұзуға өзара келісімі болған жағдайда сот некені айырылысу себептерін анықтамай-ақ бұзады.

Некені сот тәртібімен бұзу ерлі-зайыптылар некені бұзу туралы арыз берген күннен бастап кемінде бір ай өткен соң жүргізіледі. Заң бойынша ерекше жағдайларда сот бұл мерзімді азайтуы мүмкін.

Некені сот тәртібімен бұзу кезінде ерлі-зайыптылар соттың қарауына кәмелетке толмаған балалар өздерінің қайсысымен тұратындығы туралы, балаларды және (немесе) еңбекке жарамсыз мұқтаж жұбайын асырауға қаражат төлеу тәртібі туралы, бұл қаражаттың мөлшері туралы не ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу туралы келісім ұсына алады. Егер ерлі-зайыптылардың арасында бұл аталған мәселелер бойынша келісім болмаса, сондай-ақ ол келісім балалардың немесе ерлі-зайыптылардың біреуінің мүдделерін бұзатындығы анықталса, сот:

- 1) неке бұзылғаннан кейін кәмелетке толмаған балалар ата-анасының қайсысымен тұратындығын айқындауға;
- 2) балаларды асырауға алимент ата-аналардың қайсысынан және қандай мөлшерде өндіріп алынатынын белгілеуге;

3) ерлі-зайыптылардың (олардың біреуінің) талап етуі бойынша олардың бірлескен ортақ меншігіндегі мүлікті бөлуді жүргізуге;

4) екінші жұбайдан асырауға қаражат алуға құқығы бар жұбайдың талап етуі бойынша осы асырау қаражатының мөлшерін айқындауға міндетті.

Егер мүлікті бөлу үшінші бір адамдардың мүдделерін қозғайтын болса, сол мүлікті бөлу туралы жеке іс жүргізіліп, талапты жеке істе қозғауға құқылы.

Азаматтық хал актілерін жазу органдарында бұзылатын неке азаматтық хал актілерін жазу кітабында некенің бұзылғандығы мемлекеттік тіркелген күннен бастап, ал неке сотта бұзылған жағдайда – соттың шешімі заңды күшіне енген күннен бастап тоқтатылады.

Сот некені бұзу туралы соттың шешімі заңды күшіне енген күннен бастап үш күн ішінде сот шешімінің көшірмесін шешім шығарылған жердегі, сондай-ақ неке қию мемлекеттік тіркелген жердегі азаматтық хал актілерін жазу органына жолдауға міндетті.

Ерлі-зайыптылардың азаматтық хал актілерін жазу органында некенің бұзылғаны туралы куәлік алғанға дейін жаңадан некеге тұруға құқығы жоқ.

НОРМАТИВТІК АКТТЕР:

1. ҚР Конституциясы, 30.08.1995ж.
2. ҚР Азаматтық кодексі (жалпы бөлім), 27.12.1994ж. – А., 2002ж.
3. ҚР «Неке және отбасы туралы» 1998ж. 17 желтоқсандағы Заңы //Егемен Қазақстан, 1998ж 24желтоқсан.
4. ҚР Жоғарғы Соты Пленумының «Соттардың некені бұзу туралы істерді қараған кезде заңды қолдануы туралы» 2000ж 28 сәуірдегі № 95 Қаулысы //ҚР ЖС Бюллетені, 2000ж № 95, 6.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. М.В.Антокольская, Семейное право, М. Юристь, 1997г.
2. Булашников М.Я., Компетенция органа ЗАГСa по расторжению брака с осужденными //Советское государство и право, 1975 - № 96.
3. Дерюга И.И., Гражданские и семейные права осужденных, отбывающих наказание в местах лишения свободы – М.; ВЮЗИ, 1990г.
4. Косова О.Ю., «Фактические браки и семейное право» //Правоведение. 1999г. № 93.
5. Мананкова Р.П., Правовой статус членов семьи по советскому законодательству, Томск; ТГУ, 1999.
6. Нечаева А.М. Споры о детях, М.; Юридическая литература, 1989г.
7. Рабец А.И., Юридическая обязанность супругов по предоставлению содержания, Томск; ТГУ, 1992г.